

Inese Freivalde

SIA "ZAB Ellex Kļaviņš" nekustamā īpašuma prakses grupas vecākā juriste

Satversmes tiesas spriedums atsvabina tramvaju kontakttīkla atsaitēs "sapītos" namīpašniekus

Šis viedokļraksts sagatavots pēc "Jurista Vārda" redakcijas aicinājuma sniegt komentāru par Satversmes tiesas 2021. gada 7. oktobra spriedumu lietā Nr. 2020-59-01¹ (turpmāk – Spriedums), ar kuru skarta trauslā robeža starp personas tiesībām uz īpašumu un sabiedrības interesēm, kuru vārdā šīs tiesības noteiktos gadījumos pieļaujams ierobežot.

Domājams, Satversmes tiesa ar savu Spriedumu ir viesies cerību staru daudz, jo īpaši pilsētās bāzētu nekustamo īpašumu īpašnieku sirdīs, proti, ka tie beidzot ir tapuši sadzirdēti, saprasti un Satversmē noteiktās tiesības uz īpašumu, kuras nedrīkst tikt nepamatoti ierobežotas, nav vien tiesiski eleganta frāze. Runa ir par lietu, kura Satversmes tiesā tika ierosināta pēc Augstākās tiesas pieteikuma "Par Ceļu satiksmes likuma² (turpmāk – CSL) 7.¹ panta trešās daļas (turpmāk – Apstrīdētā norma) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes³ (turpmāk – Satversme) 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam". Lai lasītājam nav lieki jāmeklē atsaucēs un jāpārlasa Satversme, atgādināšu, ka tie skan šādi: "Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu."

Augstākās tiesas (Senāta) Administratīvo lietu departaments (turpmāk – Senāts) gadu pirms Sprieduma apturēja tiesvedību lietā Nr. SKA-366/2020 (piezīme: tā kā lieta ir izskatīšanas procesā, tās materiāli nav publiski pieejami) un, izmantojot Satversmes tiesas likuma⁴ 17. panta pirmās daļas 9. punktā paredzētās tiesības, vērsās Satversmes tiesā, lai tā sniegtu savu vērtējumu, vai privātpersonai, kura likumīgi vēlas nojaukt tās īpašumā esošu

garāžu, ir jāapmaksā SIA "Rīgas satiksme" valdījumā esošas inženierbūves – tramvaju līnijas kontakttīkla balsta – pārvietošanu, kā to paredz Apstrīdētā norma. Jāpiebilst, ka CSL ar Apstrīdēto normu tika papildināts salīdzinoši nesen, attiecīgie grozījumi CSL spēkā stājās 2014. gada 29. novembrī un jau kopš to pieņemšanas raisījuši diskusijas par "svētajām atsaitēm", jo elektrotransporta kontakttīklam kalpojošās ceļu inženierbūves kā galvenais strīdus objekts ne reizi vien ir radījušas nesaskaņas starp satiksmes objektu valdītājiem un namīpašniekiem. Senāta ieskatā, likumdevējs ar Apstrīdēto normu, paredzot, ka izdevumus par privātpersonas īpašumā esošu apgrūtinājuma – ceļu inženierbūves – pārvietošanu nekustamā īpašuma nojaukšanas gadījumā jāsedz privātpersonai, nav panācis taisnīgu līdzsvaru starp nekustamā īpašuma īpašnieka tiesībām izmantot savu īpašumu un sabiedrības interesēm sabiedriskā transporta pakalpojumu nodrošināšanā.

Nevar noliegt, ka Apstrīdētā norma pēc satura ir plašāka un praksē apzīmējums "ceļu inženierbūves un satiksmes organizācijas tehniskie līdzekļi" ietver daudz plašāku objektu klāstu, t.i., tikpat labi tie var būt ne vien jau piesauktie elektrotransporta kontakttīkli, bet arī transportlīdzekļu pieturvietas, paviljoni, bremzēšanas un paātrinājuma joslas, transportlīdzekļu stāvvietas, atpūtas laukumi, velosipēdu ceļi un ietves, ceļu sakaru un apgaismojuma līnijas.⁵ Attiecīgi to vienkāršota nojaukšana, bez tiesiskām vai finansiālām "bremzēm" atstāta nekustamo īpašumu īpašnieku rokās, var radīt arī visai būtisku sabiedrības interešu aizskārumu. Iepriekšminēto kā rūpīgi un individuāli izvērtējamu faktoru ir atzinusi arī Satversmes tiesa.

Izlaižot pārspringumus par lietā viedokļraksts sniegtu valsts un pašvaldības iestāžu un individuālu ekspertu secinājumiem, no kuriem, jāatzīst, lielākais vairums lielākā vai mazākā mērā sliecas

piekrist Senāta redzējumam, proti, ka Apstrīdētā norma ir Satversmes 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam neatbilstoša vai, kā minimums, nav līdz galam pārdomāta un samērīga, to pretnostatot Satversmē garantētajām tiesībām uz īpašumu. Nedaudz ironiski, lai arī visumā loģiski – galvenie normas spēkā atstāšanas atbalstītāji ir valsts un Rīgas pašvaldības satiksmes jomas iestādes un uzņēmumi, kuru praktiskās un finansiālās intereses ietekmētu normas atzīšana par neatbilstošu Satversmei.

Satversmes tiesas garā un labākajās tradīcijās, izvērtējot apsvērumus no dažādiem skatpunktiem un brīžam sliecoties piekrist te vienam, te otram viedokļa sniedzējam, te atkal trillera cienīgā garā strauji mainot virzienu un ieraujot nepacietīgo Sprieduma lasītāju tiesībzinātņu augstākās raudzes termiņiem pārpildītā apsvērumu mutulī, atzīst, ka Apstrīdētā norma, ciktāl tā neparedz individuālu izvērtējumu gadījumos, kad pastāv objektīva nepieciešamība pārvietot ceļu inženierbūvi vai satiksmes organizācijas tehnisko līdzekli, ir neatbilstoša Satversmes 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam. Savukārt attiecībā uz Senāta izskatāmās tiesvedības pieteicēju, kā arī citām personām, kuras jau ir uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, un pastāvot iepriekšnorādītajiem nosacījumiem, Apstrīdētā norma atzīstama par neatbilstošu Satversmes 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam un spēkā neesošu no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Reti kuram juristam nekad nav nācies klientiem skaidrot dažādu, visbiežāk tieši ar īpašuma tiesībām saistītu normu pastāvēšanas šķietami sabiedriski cēlo, bet nereti absolūti nesamērīgo, lai neteiktu – netaisnīgo, mērķi. No šāda skatpunkta raugoties, Spriedums nenoliedzami vērtējams kā liels un taisnīgs solis pret bieži vien pārprasto sabiedrības interešu karogu, kurš tiek ierasti vicināts gan vietā, gan nevietā. Vienlaikus atzinīgi vērtējams, ka Satversmes tiesa Spriedumā nav arī pilnībā nostājusies opozīcijā sabiedrības

1 Skat. Satversmes tiesas 2021. gada 7. oktobra spriedumu lietā Nr. 2020-59-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/10/2020-59-01_Spriedums.pdf

2 Ceļu satiksmes likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/45467-celu-satiksmes-likums>

3 Latvijas Republikas Satversme. Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

4 Satversmes tiesas likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/63354-satversmes-tiesas-likums>

5 Ceļu satiksmes likums, 1. panta 3. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/45467-celu-satiksmes-likums>

interesēm. Tā vietā tā, vērstoties pie likumdevēja, ir norādījusi, ka Satversmes un Sprieduma mērķis šajā lietā ir aizstāvēt īpašumu un tā īpašnieku tieši tik samērīgi un individuāli izvērtējoši, kā tas būtu primāri sagaidāms no paša likumdevēja pieņemta normatīvā regulējuma. Proti, likumdevējam būtu jāatturas no tik vispārīgu bezkompromisa normu pieņemšanas kā Apstrīdētā norma, tā vietā meklējot un pieņemot tādus tiesību normu risinājumus, kas nodrošina ceļa vai satiksmes objektu pārvietošanas izmaksu segšanas modeļa atbilstību samērīguma principam.

Tēlaini runājot, varētu teikt, ka Apstrīdētajai normai ir iedota cerība, ka nevis tiks iebraukts pretējā grāvī, Apstrīdēto normu izmetot "slikto" tiesību normu mēslainē, kā rezultātā kāda grezna pilsētas nama īpašnieks, uzskatot, ka pret tā ēku atbalstītās sabiedriskā transporta pieturvietas nojumes dizains nesaskan ar īpašnieka izpratni par estētiku, acis nepamirkšķinot, to likvidēs, bet gan, apsēžoties ar sabiedriskā transporta uzņēmumu

un pilsētas būvvaldi pie kopīga sarunu galda, vienosies par nojumes vizuālā tēla nomainu uz labāko jūgendstila paraugu, vai arī tās pārvietošanu dažus metrus tālāk, aiz ēkas stūra, kur tā neduras greznās ēkas apbrīnotāju acīs. Tiesa, šajā gadījumā visdrīzāk taisnības, samērīguma un sabiedrības interešu vārdā šo transformāciju būtu jāapmaksā pašam īpašniekam. Turpretī kādam citam īpašniekam, kurš beidzot saņēmis uz sabiedrību apdraudoša grausta nojaukšanu sev piederošā teritorijā, visdrīzāk vairs nebūs jāmeklē ievērojams finansējums, lai reizē ar nojaukšanu, noņemot tam pirms pusgadsimta, atļauju neprasot, pieskrūvētās troļejbūsa atsaites, izpildītu ar Apstrīdēto normu uzlikto pienākumu par saviem līdzekļiem vietā izbūvēt jaunu, transporta uzņēmuma izvēlētu un ēkas nojaukšanas projekta nosacījumos kā vienīgo iespējamo variantu norādītu kontakttīkla balstu.

Atkāpjoties no tēlainiem literāriem iespējamo situāciju apcerējumiem un atgriežoties juridiskās literatūras lietišķajā

valodā, atgādināšu, ka saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma⁶ 10. panta trešajā daļā noteikto "valsts pārvalde darbojas sabiedrības interesēs", vienlaikus paredzot, ka "pie sabiedrības interesēm pieder arī samērīga privātpersonas tiesību un tiesisko interešu ievērošana". Respektīvi, sabiedrības tiesības un intereses nevar pastāvēt atrauti no privātpersonas tiesībām un interesēm. Noslēdzot Sprieduma izvērtējumu, pievienošos Satversmes tiesas vērtējumam, ka attiecībā uz Apstrīdētās normas idejiskā pamata saglabāšanu individuāla apstākļu izvērtēšana šķiet vislabākais risinājums gadījumos, kad nekustamā īpašuma īpašniekam rodas objektīva nepieciešamība atsvabināties no tramvaja atsaitēm, pieturvietām un, jā, iespējams, arī pēdējā laikā tik iecienītajiem satiksmes mierināšanas elementiem – stabiņiem. ■

6 Valsts pārvaldes iekārtas likums. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/63545-valsts-parvaldes-iekartas-likums>

Dr. iur. **Artūrs Caics**

Zvērināts advokāts SIA "Zvērinātu advokātu birojs FORT"

Ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas izmaksu segšana

Komentārs par Satversmes tiesas spriedumu lietā Nr. 2020-59-01

Satversmes tiesa (turpmāk – Tiesa) 2021. gada 7. oktobrī pieņēma spriedumu lietā Nr. 2020-59-01 (turpmāk – Spriedums). Tiesa izvērtēja Ceļu satiksmes likuma (turpmāk – Likums) 7.¹ panta trešās daļas atbilstību Satversmes 105. panta pirmajam, otrajam un trešajam teikumam.

Likuma 7.¹ pants noteic nekustamā īpašuma lietošanas tiesību aprobežojumus sakarā ar ceļu inženierbūvju¹ un satiksmes organizācijas tehnisko līdzekļu²

(visi kopā turpmāk – ceļa vai satiksmes objekts) ekspluatācijas nodrošināšanu. Šī panta pirmā daļa vispārīgi noteic aizliegumu attiecīgajam īpašniekam vai valdītājam bojāt, patvaļīgi noņemt vai pārveidot ceļa vai satiksmes objektu, kas izvietots nekustamajā īpašumā. Vienlaikus trešā daļa paredz tiesības īpašniekam lūgt to nekustamajā īpašumā izvietota ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanu. Ja šis lūgums tiek apmierināts, tad saskaņā ar Likuma 7.¹ panta trešo daļu pārvietošana veicama par nekustamā īpašuma īpašnieka līdzekļiem.

Šajā sakarā ir būtiski precizēt, ka īpašniekam ir pienākums segt visas pārvietošanas izmaksas pilnā apmērā jebkurā gadījumā neatkarīgi no apstākļiem, t.sk. tādiem, kas pamato šādas pārvietošanas objektīvu nepieciešamību.

Minētais konkrētajā lietā ir bijis galvenais strīdus priekšmets. Proti, Tiesa izvērtēja, cik pamatota ir Likuma 7.¹ panta trešajā daļā noteiktā prasība segt visas

izmaksas neatkarīgi no ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanas nepieciešamības.

Attiecībā uz strīdus priekšmetu Tiesa precizēja, ka apstrīdētā norma paredz nekustamā īpašuma īpašniekam tiesības lūgt ceļa vai satiksmes objekta pārvietošanu vienīgi tad, ja šis lūgums ir pamatots, t.i., ir saprotams, argumentēts un pārbaudāms.³ Šāds pamatots lūgums ir iedalāms divos veidos:⁴

– subjektīvs lūgums: lūgums, kas izriet no īpašnieka subjektīvas vēlmes, kuru viņš ir skaidri identificējis. Šāda vēlme var būt saistīta, piemēram, ar interesi celt sava nekustamā īpašuma vērtību vai baudīt kādas citas īpašas priekšrocības;⁵

– objektīvs lūgums: lūgums, kas izriet no ceļa vai satiksmes objekta

1 Ceļu inženierbūves ir, piemēram, pasažieru sabiedrisko transportlīdzekļu pieturvietas un paviljoni, bremzēšanas un paātrinājuma joslas, transportlīdzekļu stāvvietas, atpūtas laukumi, velosipēdu ceļi un ietves, ceļu sakaru un apgaismojuma līnijas, elektrotransporta kontakttīkli un citas inženierbūves (skat. Likuma 1. panta 3. punktu).

2 Satiksmes organizācijas tehniskie līdzekļi ir, piemēram, ceļa zīmes, luksofori, signālstabiņi, aizsargbarjeras, gājēju barjeras, vertikālie un horizontālie ceļa apzīmējumi un citi tehniskie līdzekļi (skat. Likuma 1. panta 3. punktu).

3 Sprieduma 15.3. punkts.

4 Sprieduma 15.3. punkts.

5 Sprieduma 15.3. un 23.2. punkts.